

lati hatásokra alkalmas képek mellett vannak ugyanis olyanok is, amelyek ilyen célra teljesen alkalmatlanok. A folyosók és osztálytermek környezeti hatását nagy mértékben befolyásolhatják a kifüggesztett szemléltető képek. A folyosók falait célszerű jól kiválasztott és csoportosított történelmi, földrajzi, vagy művészettörténeti tárgyú képekkel díszíteni. A képek szakszerű elrendezésével a tanítás igényeire is figyelemmel lehetünk. A folyosók kellemes benyomását a rajzi szertár régi szobrásolatai, valamint a természetrajzi gyűjtemény egyes darabjai, főként egyes növények és virágok is nagyban emelhetik. Mindezekkel melegebb színt varázsolhatunk a rideg falak közé és e mellett az oktatás érdekeit is szolgálhatjuk, tehát a kellemesség és hasznosság szempontjait egyeztethetjük.

Ezek a szempontok, módjával, az osztályterem falain is érvényesülhetnek. A jól választott, díszítésre alkalmas szemléltető képek nagy mértékben fokozhatják a tanterem meleg hangulatát. A hangulati elemek lélektani hatása pedig el nem hanyagolható tényezője a nevelő-oktatásnak. Az iskolai helyiségek korlátolt kereteiben nem lehet szó az egyes tanítási tárgyaknak megfelelően más-más környezetté alakított tantermek berendezéséről. De az ellenkező hatások keltésétől is megkímélhetjük a tanulókat. Ezért nem helyes a különleges célzatú, vagy éppen kellemetlen hatású szemléltető képeknek a tanteremben való visszahagyása. A díszítésre alkalmas szemléltető képek időközönként való változtatásával viszont gondoskodhatunk arról, hogy a tanulók érzelmi világát környezetük tudatalatti tényezői is a nevelő céllal összhangzatos hatással illessék.

Róder Pál.

A közvetlenség új elmélete a középiskolai nevelésben.

(2. közlemény.)

A régi iskolának a hatása azonban a sok anyagi nehézség és egyéb hanyattatások között is vitathatatlanul nagyobb volt, mint a maié. *Abban az időben az iskola volt az erősebb fél*, jóllehet a korszellem időjárával akkor is beszüremkedett az Alma Mater kapuin, de inkább a fentemlített nagy tanáregyéniségek kezdeményezését és munkásságát váltotta ki, tehát az iskolát a hanyatló korszellem egészséges visszahatásra indította, *ma ellenben a kor szelleme az erősebb*, és kétségessé teszi az iskola munkájának eredményét, nemes szándékból fakadó törekvéseit, eszmei célkitűzéseit.

E folyóirat 1937. május havi számából idézzük az alábbi észrevételt: „Szembenáll az iskola a nagy akadállyal: tudatos ráhatását szinte percről percre ellensúlyozza a mai élet megalkuvása, igen sokszor céltudatos becsstelensége. Az elhelyezkedés korán felöltő problémája aztán csak

szaporítja az alig megerősödött s máris megpuhult jellemek légióját, szomorú perspektívát nyújtva eljövendő magyar nemzedékek egyenességére.² Majd később az iskolára ható terrorisztikus tömegérzésről beszél a cikkíró.

Immáron ismerve a bajok gyökerét, helyes úton jár-e az a nevelési irány, mely a multtal megtagad minden közösséget, a jelen naptól keltez minden okszerű és célba érő nevelési eljárást, a tekintélyt hordozó régi tanári típust csak az ismert esernyővel együtt emlegeti.

Mintha bizony a régi esernyős tanáralaknak nem volna ma megtalálható a visszája!

A fentebbi rövid történeti visszapillantást azért tettük meg, hogy inkább utalásszerűen rámutassunk a régi iskolának a kor szellemével szemben szinte irányító, előnyös helyzetére, időnként feltűnő, jeles pedagógusok eszméire, hatására és eredményeire. Olyan eredményekre, melyek dicsőségére válnának bármelyik mai nagy nevelőnek is. Rámutassunk arra is, hogy az akkori iskola zárt életében a mai kornak is megfelelő modern eszközökkel dolgozó (szeretet, kölcsönös bizalom), a többi közül kiemelkedő kiválóbb tanár nem a közvetlenség egyedül üdvözítő módszerével és a tanuló előtt való teljes lelki levetkőzöttséggel ért el eredményt.

Lassan két évtizede annak, hogy a tanár modern értelemben lenyult a tanulóért, magához emelte, s tanítványának aprólékos ügyei után is tudakozódik, annak dolgaiban eljár, az eredmény mégis elszomorító: az alsó három osztályban a tanuló őszinte elcsodálkozással fogadja tanára közvetlenségét, a maga módja szerint hálás is érte. A legszebb úton halad a dolog.

Azután bekövetkezik a szomorú csalódás.

Számtalan példában láttuk, hogy a tanárnak nemcsak szeretetét, de anyagi segítségét is rút hálátlansággal viszonzotta a tanuló; a tanárt, aki segítette őt, háta megett kicsúfolta, kigúnyolta. Ha ez csak szörványos esetben fordulna elő, nem volna érdemes az említésre, még kevésbbé lehetne arról bővebben tárgyalni. Az iskola életétől távolálló, azzal semmi kapcsolatban nem lévő, komoly, tárgyilagos, nagy társadalmi területet áttekintő emberek is megdöbbenve mondják, hogy lélekzet elállító jelenség az, ahogyan az ifjúság a maga körében beszél, az idősebbekkel szemben viselkedik, az iskolát, a tanárokat emlegeti.

A tanár és tanuló új viszonyára épített remények nem valósultak meg. Csak néhány évvel ezelőtt a miniszter úr önagyméltósága tette szóvá a tanulóknak a modorát, az utcán, a villamoson való viselkedését, pedig a művelt ember legalább a nyilvános helyeken illedelmesen viselkedik.

Az ifjúság tiszteletlen magaviseletét, zabolátlan beszédét, hálátlan cinizmusát nem lehet kizárólag az öregek és ifjak szociális ellentétében keresni. Ez nagyon szűk takaró volna, ez alá nem fér el annyi jó szándéknak az eredménytelensége.

Még élénken emlékszünk a kommunizmus idejéből arra az elvre,

² Nevelésügyi Szemle, Lőrinc Jenő: *A mai középiskola*. 1937. máj. havi szám.

hogy a gyermek a szülőknek semmi hálaszolgálatl nem tartozik, továbbá többször találkozunk ma is olyan felfogással, hogy a tekintély antidemokratikus maradvány a múltból.

Nem állítják-e gyakran és erősen szembe az új és múlt nevelési formákat a réginek rovására? Az értéknek illetően való pusztítása alig lehet kedvező kilátás a jövőre, mert gyenge önigazolás a mások kisebbitése, a hasonló fizetség egyhamar kijár érte majd.

Bizony-bizony a mai fiatalok lesznek öregek.

Hogy a régi tanári nemzedék a tanulóval keveset törődött volna, erősen vádaskodó állítás; és ha a jelen pedagógiája a tanulót kihangsúlyozza is a múlttal szemben, ebből még nem következik, hogy a közvetlenség új formájának gyakorlati alkalmazása nagy hibákat és tévedéseket is ne rejtene.

A legszebb elvek és eszmék is módosulnak, változást szenvednek, mihelyt az ember hozzájuk nyúl.

A becsületes, önzetlen szolgálat mellett *hamar találkozunk a népszerűség vágyával is*, amikor a tanárt megejtí a hiúság érzése, és közkedveltség révén akar első vonalba jutni.

Vajjon melyik tanár használ többet a tanuló érdekének és a köznevelésnek is; aki engedékenységgel a szülők sűrű dicséretét szerzi meg, vagy az, aki becsületes és kitartó munkára sarkallja a tanulót?

Eltekintve a ritkábban előforduló mellékcéloktól, hatalmas és nagy tanári jellemet kíván a közvetlenség új formája, mert egyetlen mondat, melyet más kollégák munkája után a tanulóknál felteszünk, máris ítélet a kártárssal szemben, mert a gyermek szomjas lélekkel, az élesebb eszű meg csalhatatlan szimattal kiveszi a lényegét a szavak mögül.

Nem akarunk kothurnusban járni, de lélektani okokból nem találjuk sem helyesnek, sem észszerűnek, sem szükségesnek és célravezetőnek azt sem, ha a tanár tanítványa előtt egészen kitárja a lelkét azért, hogy a tanulót hasonló cselekedetre indítsa.

Dehát így szokott lenni: jó szándékainkban is végletesek vagyunk. Ember legyen a talpán az a tanár, aki így kiszolgálta magát, fegyelmet és rendet tud tartani és teremteni. Nem mondjuk, születnek Napoleonok, de mégis több a közkatona. Erre pedig figyelemmel kell lenni, ha kivételes tanári tehetséget és ideális adottságokat, örölményeket igénylő módszert akarunk a nevelés alapjává tenni.

Az elmúlt két évtized sok nemes munkát és törekvést vitt el eredmény nélkül ebben az irányban: tanulóink továbbra is szerénytelen modorúak, hálátlan érzésűek, követelező fellépésűek, önteltek, idősebbekkel tiszteletlenek és durva beszédűek maradtak.

Elhibázottnak tartjuk a közvetlenség új formáját két okból.

Először lélektani okból; mert a tanár részéről nagy önfegyvelmezést, roppant finom mértéket követel, a helyzeteknek villanásszerű felismerését, az érély és érzelem olyan egyensúlyjátékát, mellyel a legnagyobb pedagógusok is ritkán dicsekedhetnek, mert arra kell gondolnunk, hogy különösen a felső osztályokban nem egyes tanulóval, hanem a mindenkori tömegnek lélektani megnyilatkozásaival találja szemben magát a tanár szorosan magához eresztett tanulóiban. A nevelésnek vannak mély

lélektani titkai is. A tanár nem felsőbbrendű lény a tanuló mellett, nem hirdette azt a régi nevelési rendszer sem, de föltétlen kiábrándító a gyermeklélekre, ha a tanárát éppen olyan gyarló embernek látja, mint bárkit. Nem a távolsággal van itt baj, hanem akkor következik be a hazugság, ha a tanár nem igyekszik valóban példakép lenni a tanulók előtt.

Meg aztán a pajtáskodássá módosuló érintkezés sok alkalmat nyújt arra, hogy a tanár nevelő hatásának legfontosabb imponderabilitái eltűnjenek, hogy a köteles tisztelet mesgyéjét önkénytelenül bár, de gyakrabban átlépje a tanuló.

Körülbelül húsz év óta folytatjuk megfigyelésünket ebben az irányban, de az új elmélethez fűzött reményeket nem látjuk megvalósulni, ellenben fordult elő olyan eset, hogy a tanároknak illetén közvetlen módszere meglazította az egész iskola fegyelmét, s a tanárnak csokoládéval, bonbonokkal, a lakásán tartott bizalmas megbeszélésekkel szerzett népszerűsége valósággal forradalmi állapotba hozta az ifjúságot a többi tanárral szemben. Mondjuk, hogy csak szórványosan jelentkező eredménye ez az új elméletnek, de lehetséges az ilyen eset is.

Arra is kell gondolnunk, hogy az emberi természet mindig hajlamosabb a szabadosságra, a gyermeki lélek annál jobban.

Minél szélesebb körből szerezzük az adatokat, annál több panaszt hallunk, hogy éppen azok kiérleteznek leginkább az új formával, akik maguk is önfegyelmezésre szorulnak, s így a tanulók játékszerévé válnak. Majd meg a szülők tesznek ezen az alapon különbséget a „jó” és „rossz” tanár között.

A tanuló részéről olyan ragaszkodó és önzetlen szeretetet, önkéntes feloldódást kíván az új nevelési forma, amilyen szeretet szinte csak a vérségi kötelékből ered. Fentebb már említettük, hogy a legalsóbb osztályokban valóban sok örömet ad a tanulókkal való szorosabb kapcsolat, de a kamaszkodó évek után alig marad abból valami, legfeljebb abban a nagyon kivételes esetben, ha a tanuló az átlagon felül finom lelkű és otthon is megértik, méltányolják a tanár nemes szándékát és fáradozását.

Stöckel Lénárt négyszáz éves kísérlete azt igazolja, hogy az iskolának, olyan irányban is figyelembe kell vennie a kor szellemét, hogy előre ne siessen.

A mai anyagi közszellem állandó ostrom alatt tartja az iskolát, hogy a maga képére formálja, hogy egyéni érdekeket szolgáló üzemmé süllyessze.

Természetesen arra kell törekednünk, hogy a tanulót megértsük, de az ne jelentse azt, hogy mindig a gyermek után igazodjunk, pedig a közvetlenség új elvét a közszellem így fordítja le a saját fogalmazásában.

Távol áll tőlünk az a gondolat, hogy visszafelé haladást javasoljunk. Nem arra irányul fejtegetésünk, hogy az új kor pedagógiájának szinte türelmellenül sürgetett jelszavát, a nagyobb és szorosabb közvetlenséget pellengérre állítsuk. De komoly meggyőződéssel állítjuk, hogy — amint cikkünk későbbi részében is kifejtjük még, — az új törekvés

alkalmazásának olyan magasrendű feltételei vannak, melyek óvatosságra intenek bennünket.

Az eszme, a gondolat nagyon szép, bárha nem teljesen új is, de számolni kell a tanár emberi gyengeségeivel is, a szülői társadalom szempontjaival és a tanulóifjúság lelki adottságaival, meg a *kor szemléivel* is. Alig van a pedagógiának olyan irányelve, amelyik könnyebben siklana át a látszateredmény fitoktatására, mint épen a népszerűség vágyával könnyen azonosuló tulzásba vitt közvetlenség.

Nagy harc folyik két világszemlélet között. A baloldali fél örömmel lát minden olyan eredményt, vagy lazulást, mely az iskola életében, eszmévilágában mutatkozik. Fontosabb győzelem az, mint az ágyúk térhódítása.

Tanároktól, iskolán kívül álló egyénektől egyaránt azt halljuk, olvassuk, hogy *a mai gyermek fokozottan utilitáris érzékkel elfordul minden, közvetlen hasznot nem ígérő gondollattól, tevékenységtől, s ennek folytán a jellemneveléshez épen az a lelki feltétel hiányzik, amely a fundamentumot képezi; hiányzik az eszmék befogadásának készsége és vágya.*

Hiábavaló lesz a nevelésnek minden technikai fogása, a tanuló lelkének szételemezése és szociális bepólyálása, ha a tanuló *akarateréjét* meg nem edzzük. Szándékos akadályokat ne állítsunk a tanuló elé, sőt azokat lehetőleg távolítsuk el, de *az egészen simára gyalult út nem vezet a viharálló lélek és erős jellem kialakulásához.*

A gyermekvédelem helyes és örvendetes fejlődését egészségtelen irányban fordítja el az *egykegyermek* beteges féltése, mely észrevétlenül az egész társadalmunkat ideges érzékenységre állítja be az iskolával, annak törvényeivel, tanáraival szemben.

A zordon szabályai miatt sokat kifogásolt régi iskolának ez volt a nevelési eszménye: *vallásos lélek, mély hit és viharálló lélekerő.*

A mai iskolának is óhajtott és kitűzött feladata a vallásos és szilárd jellem képzése, de a közszellem nem azt várja az iskolától, hanem *pusztán papiros bizonyítványt akar.*

Ez a felfogás öl ki a kedves, rokonszenves alsó osztályos gyermekből minden hálaérzést, tisztességet és kötelességtudást.

Ezek után felmerül a kérdés, mi a teendő.

A mai iskola adottságai mellett a magában álló tanár, legyen bármilyen erős és példaként ragyogó egyéniség is, az egész ifjúságra nem nyomhatja rá lelkének bélyegét, mint az a múlt idők iskolájában történhetett. Sőt még az osztályfőnök hatása is korlátok közé szorul számtalan ok miatt, amelyeknek felsorolása messzevezetne.

A modern állam bonyolult szerkezetű gépezetében az iskola munkaformája és ügymenete is szükségszerűen, elkerülhetetlenül mindinkább sablonok közé szorítja a tanáregyéniségeket is. Pedig akárhogyan forgatjuk is a dolgot, egyéniséget és jellemet csak jellem nevelhet.

Az iskolának, az egyes iskola szellemének kell tehát az egyéniség bélyegét magán viselnie, amely csak egészjellemtű emberek együttes munkájából, az igazgató és tanári testület közös lelkiségéből támad. Ennek az útnak a kikövezése azonban nem könnyű, sok tárgyi, személyi és eszmei akadálya van, pedig *amelyik iskolában ki nem alakul az eszmék*

és erkölcsi értékek rendje, azt az iskolát a közszellem maga alá gyűri, nemhogy az iskola lenne amarra jótékony és irányító hatással.

A küzdelem egy-két évtizeden belül eldőlt. Az iskolának és a közszellemnek ezt a harcát a marxi világszemlélet éber figyelemmel kíséri.

Ha ma üres is az ifjúság lelke, holnap megkezdhetjük megtöltését olyan tartalommal, melyen majd szilárdabban nyugszik a társadalmi élet és a jövő, mint ma. De hiába próbál meg az iskola a tanár és tanuló közvetlen viszonyának új formája után egyéb külsőleges orvosságot, valamennyi kísérlete csődbe jut.

Nem kothurnusban járó tekintélyre gondolunk, sem pedig a pozitivizmus szikkadt rendelméletére, de *első lépés, hogy az iskola visszaszerezze tekintélyét*, hogy hatást gyakorolhasson a közszellemre is, saját tanulóira is.

Azonban az iskolának belső ereje és víhatatlan tekintélye a tanár személyi érdekéből és a napi munka zavartalan menete miatt is szükséges, mert ha nincsen meg az iskolának ez az átható belső ereje, mely a tanulót alku nélkül indítja munkára és illedelmes viselkedésre, akkor a gyengébb tanár élete kínos vergődés, az erősebbé meg állandó háború.

Az iskola belső nevelő erejét, fegyelmező szellemét és tekintélyét nem pótolja sem a modern közvevesség, sem a drill.

A formális értéken túlmenő tekintély visszaszerzésének azonban vannak külső és belső feltételei és ebben a tekintélyvisszaszerző munkában az iskola minden tényezőjének, a *legnagyobbaknak és legkisebbeknek össze kell működni.*

Tételes felsorolásban lehetne számbavenni az iskola tekintélyét, a tanári rend megbecsülését öregbítő, tehát az iskola eredményes munkáját biztosító s úgy is lehetne mondani, hogy a jobboldali világszemlélet győzelmét hozó feltételeket, de fejtegetésünk céljától ez messze eltérne, azért egyetlen mondatba tömörítjük az anyagi és eszmei részletkérdéseket is:

Az iskola egyénisége, egységes szelleme, erkölcsi értékeket és eszméket hordozó, a közfelfogással győzelmesen birkózó tekintélye, munkájának erkölcsi és anyagi elismerése azok a feltételek, amelyeknek megléte mellett a tanár türelemmel, megértéssel és szeretettel, a tanulóval folytatott közelharc, avagy bizalmaskodás nélkül formálhat jellemeket.

Nagy áramlások sodorják a mai gyermeket, a mai ifjúságot, az új közvetlenség kétélű eszköz, hamar csábít bennünket a bajnak csak felületi kezelésére.

Haladjon és tökéletesüljön az iskola nevelő munkája is, de ne ülünk fel ki nem próbált jelszavaknak kantár nélkül vágató paripájára és ne rugjuk ki magunk alól nagy hirtelenséggel a régi talajt.

Csándy Sándor.